

از مجموعه یادداشت‌های محقق طباطبایی

• سید جعفر طباطبایی یزدی

مرحوم علامه سید عبدالعزیز طباطبایی آثار ارزشمند فراوانی از خود به یادگار گذاشتند، که متأسفانه به علت بیماری و کسالت در اواخر عمر توانستند تعداد معدودی از آنها را به چاپ برسانند و مابقی بعد از خود به صورت دستنویس باقی ماند. پس از رحلت ایشان سعی کردیم که به تدریج این آثار را منتشر کنیم، اگرچه تنظیم و آماده‌سازی آثار محقق طباطبایی (قدس سره) از عهده یک شخص خارج است و کار گروهی متخصص را می‌طلبد، ولی به یاری خداوند و همت برادران و دوستان و همکاری مؤسسه محترم آل‌البیت (ع) در قم موفق شده‌ایم تاکنون چند اثر را منتشر کنیم و در دسترس محققان و پژوهشگران قرار دهیم.

در راستای تنظیم این آثار به یادداشت‌های ارزشمند فراوانی از محقق طباطبایی در زمینه رجال، کتابشناسی و نسخه‌شناسی برمی‌خوریم که ایشان طی مسافرت‌های متعدد و بازدید از کتابخانه‌های مختلف داخلی و خارجی و ضمن مراجعه به نسخه‌های خطی گوناگون از آنها یادداشت برداشته تا در نگارش کتاب‌های خود از آنها بهره‌گیری. با توجه به اطلاعات ارزشمندی که در بسیاری از این یادداشت‌ها دیده می‌شود، مناسب دیدم که بخش مربوط به نسخه‌های خطی را به ماهنامه پرارزش کلیات تقدیم کنم تا به صورت پیاپی در آن مجله منتشر گردد و بدین وسیله در دسترس محققان و پژوهشگران قرار گیرد.

لازم به ذکر است که این یادداشت‌ها معمولاً به زبان عربی بوده و نظر به اینکه صرفاً یادداشت‌های شخصی است به صورت بسیار مختصر نوشته شده‌اند، بدین جهت و به منظور حفظ امانتداری، آنها را به همان صورت که نوشته شده است به فارسی برگردانده‌ام و در مواردی که نیاز به توضیحات بیشتری داشته است و توضیحات را در داخل کرونه آورده‌ام.

کتابخانه دانشگاه آمریکایی بیروت

المائة كلمة لامير المؤمنين (ع)

مجموعه‌ای است که در سال ۵۶۹ نوشته شده، برگ ۲۷-۳۰. آغاز: «یروی عن ابی عبدالله جعفر الصادق (ع) انه قال...». انجام: «لسان العاقل وراء قلبه و قلب الاحمق و راء لسانه، معناه...». بنگرید: برنستون (گاریت) شماره ۲۰۲۴. در این مجموعه نیز [رساله‌ای است به عنوان] وصیة النبی لعلی بن ابی طالب.

آغاز: «قال حدثنا الشيخ الفقيه الخطيب ابوطالب عبدالغفار بن احمد...».

انجام: «يا علی احفظ وصيتي و انت علی الحق و الحق معك».

شماره قدیم: M2592.08. Add. SA، جدید ۲۶۴.

[به معنی، یکصد سخن از سخنان حضرت علی (ع) است. در طول تاریخ از زمان خود امیرالمؤمنین (ع) افراد بسیاری به سخنان آن حضرت پرداخته و به تدوین و جمع‌آوری و گزینش آن همت گماشتند، به جز شریف رضی که کتاب جاویدان نهج البلاغه را به فرهنگ اسلامی ارمغان داد، افراد زیادی نیز قبل و بعد از ایشان برخی از فرمایش‌های حضرت را در قالب حکمت‌ها، ضرب‌المثل‌ها، سخنان کوتاه، خطابه‌ها و غیره برگزیده و به صورت کتاب یا رساله در آوردند، کتاب‌هایی همچون حکم امیرالمؤمنین از مفسر معروف ابواسحاق احمد بن محمد نیشابوری معروف به ثعلبی یا ثعلبی درگذشته ۴۲۷ هـ.، دستور معالم الحکم و مآثور مکارم الشیم از محمد بن سلامه معروف به قاضی قضای در گذشته ۴۵۴ هـ.، غرر الحکم و درر الکلم از ابوالفتح عبدالواحد آمدی درگذشته ۵۱۰ یا ۵۵۰ هـ. و نثر الالی از فضل بن حسن طبرسی مفسر معروف درگذشته ۵۴۸ هـ. نمونه‌هایی از آن است.

نخستین کسی که سخنان آن حضرت را به صورت صد سخن گزیده‌اند ادیب معروف عرب عمرو بن بحر بصری معروف به جاحظ درگذشته ۲۵۵ هـ. است، که مورد استقبال و اهتمام بسیاری از علمای معروف پس از او قرار گرفت، برخی همچون دانشمند نامدار تشیع قطب‌الدین سعید بن هبة‌الله راوندی درگذشته ۵۷۳ هـ.، محدث نامی ابن شهر آشوب مازندرانی درگذشته ۵۸۸ هـ. کمال‌الدین میثم بن علی بحرانی معروف به ابن میثم درگذشته ۶۷۹ هـ. و بسیاری دیگر که ذکر آنان در اینجا نمی‌گنجد آن را شرح کرده، و برخی آن را به زبان‌های دیگر همچون فارسی، انگلیسی و ترکی ترجمه کرده و حتی آن را به نظم در آورده‌اند. این کتاب بارها در ایران، عراق، لبنان و ترکیه به چاپ رسیده است.

بنگرید: فهرست منتخب الدین: ۶۹، بحار الانوار: ۲۳۷/۱۰۲، الغدير: ۳۸۲/۵، كشف الحجب: ۳۵، امل الامل: ۱۲۶/۲، نهج البلاغة عبر القرون: خطی، جامع الرواة: ۲۶۴/۱، هدية العارفين: ۳۹۲/۱، الذريعة: ۴۱/۱۴ و ۱۶۸/۲۳، معجم رجال الحديث: ۹۷/۲، طرائف المقال: ۴۵۲/۲.

هم چنین محقق طباطبایی در کتاب خود نهج البلاغة عبر القرون در مورد «مائة كلمة» بحث بسیار مفصلي دارد و در آن شرح‌ها، دست‌نویس‌ها، ترجمه‌ها و چاپ‌های آن را معرفی کرده، این کتاب هنوز به صورت دستنویس است و قسمت‌هایی از آن در مجله تراثنا به چاپ رسیده است.]

المسند، ابن ابی شیبة، کتاب الزهد.

[البوکر عبدالله بن محمد بن ابراهیم عسی کوفی درگذشته ۲۳۵ هـ. معروف به ابن ابی شیبہ، از محدثان بزرگ اهل تسنن، اصحاب صحاح و سنن شش‌گانه به جز ترمذی از او روایت نقل کرده‌اند، المسند و المصنّف دو کتاب حدیثی مشهور اوست. بنگرید: تهذیب الکمال: ۳۴/۱۶-۴۳.]

شرح التجريد، شمس‌الدین محمود اصفهانی

در سال ۸۹۵ نوشته شده.

[نام کتاب تسدید یا تشیید القواعد فی شرح تجرید العقائد است که گزارشی است از محمود بن عبدالرحمن بن احمد اصفهانی شافعی درگذشته ۷۴۹ هـ. بر کتاب تجرید الکلام فی تحریر عقائد الاسلام خواجه نصیرالدین طوسی درگذشته ۶۷۴ هـ. که یکی از مشهورترین شرح‌های آن است و به شرح قدیم تجرید معروف است.

بنگرید: کشف الظنون: ۳۴۷/۱، هدیة العارفين: ۴۰۹/۲، الذريعة: ۳۵۳/۳ و ۱۱۸/۶.]

شرح الاخبار، قاضی نعمان

جلد یکم، در ۳۳ برگ.

[نام کامل کتاب: شرح الأخبار فی فضائل الائمة الاطهار است که قاضی ابوحنیفه نعمان بن محمد تمیمی مغربی درگذشته ۳۶۳ هـ. در فضایل اهل بیت علیهم السلام نگاشته است. این کتاب را سید محمد حسینی جلالی تصحیح کرده و در سال ۱۴۱۲ از سوی انتشارات جامعه مدرسین در قم به چاپ رسید.]

قواعد الاحکام

[قواعد الاحکام فی معرفة الحلال و الحرام کتابی است در فقه از علامه حلّی جمال‌الدین حسن بن یوسف بن مطهر درگذشته ۷۲۶ هـ. این کتاب را انتشارات جامعه مدرسین در قم در سال ۱۴۱۹ به چاپ رساند. درباره این کتاب و نسخه‌های خطی آن رجوع شود به: مکتبة العلامة الحلّی تألیف محقق طباطبایی.]

تهذیب الاحکام

از نکاح تا آخر کتاب، در ۳۸۸ برگ.

[یکی از کتاب‌های چهارگانه معتبر حدیثی شیعیان، تألیف شیخ طوسی ابوجعفر محمد بن حسن بن علی درگذشته سال ۴۶۰ هـ. بر این کتاب شرح‌ها و حاشیه‌های فراوانی است، و چندین بار به چاپ رسیده است. بنگرید: الذريعة ۵۰۴/۴]

فتح العزیز، رافعی

در سال ۷۹۰ نوشته شده.

[فتح العزیز علی کتاب الوجیز کتابی در ۱۶ مجلد در فقه شافعی است که خود شرحی است بر کتاب الوجیز تألیف امام محمد غزالی درگذشته ۵۰۵ هـ.]

شارح ابوالقاسم عبدالکریم بن محمد رافعی قزوینی از علمای شافعی قرن هفتم درگذشته ۶۲۳ هـ. است، چند نفر نیز این کتاب را خلاصه‌نویسی کرده‌اند.
بنگرید: کشف الظنون: ۲/۲۰۰۳، هدیه العارفین: ۱/۶۱۰.]

غُرر الحکم، آمدی

[نوشته شده در] ماه شوال سال ۷۹۳.
بروکلمان (ذیل): ۲/۳۱۵، شماره ۴۹۵.
[غُرر الحکم و ذُرر الکلم گزیده‌هایی از فرمایش‌های کوتاه حضرت علی (ع) است، تألیف ناصح‌الدین ابوالفتح عبدالواحد بن محمد بن عبدالواحد تمیمی آمدی درگذشته ۵۱۰ یا ۵۵۰ هـ.
این کتاب به جز متن عربی آن به زبان‌های فارسی، اردو و لاتین شرح و ترجمه شده و چندین بار در لیدن، آکسفورد، مصر، لبنان و عراق به چاپ رسیده است.

محقق طباطبایی در کتاب نهج البلاغه عبر القرون درباره این کتاب به صورت مفصل بحث کرده و نسخه‌های دست نویس، ترجمه‌ها، و چاپ‌های آن را نیز معرفی کرده است.]

مجمع بحار الأنوار

جلد دوم.

[نام کامل کتاب مجمع بحار الأنوار فی غرائب التنزیل و لطائف الأخبار کتابی معروف در حدیث است، از محمد طاهر (یا محمد بن طاهر) بن علی فتّنی حنفی گجراتی، از علمای معروف اهل سنت در حدیث و رجال، کشته شده در سال ۹۸۶ هـ.
بنگرید: هدیه العارفین: ۲/۲۵۵، النور السافر: ۳۶۱، زهده الخواطر: ۴/۲۹۸، الغدير: ۱/۱۳۶، معجم المؤلفین: ۱/۱۰۰.]

الصحاح

[نوشته شده در] سال ۶۳۸
[احتمالاً منظور کتاب معروف لغت الصحاح فی اللغة تألیف ابونصر اسماعیل بن حماد جوهری درگذشته سال ۳۹۳ هـ. باشد.]

شرح شافیه ابن الحاجب رضی‌الدین

[نوشته شده در] دوازدهم ماه شعبان سال ۷۳۶.
[شافیه کتابی در صرف عربی است از ابو عمرو عثمان بن عمر مالکی از علمای معروف نحو عرب معروف به ابن الحاجب درگذشته ۶۴۶ هـ. است، که بر آن شرح‌های زیادی نوشته‌اند؛ یکی از این شرح‌ها بلکه به قول سیوطی بهترین آنها همین شرح است که رضی‌الدین محمد بن حسن استرآبادی درگذشته سال ۶۸۶ هـ.، آن را نوشته است.
بنگرید: کشف الحجب الاستار: ۳۳۸، کشف الظنون: ۱/۱۰۲۱، ذریعه: ۱۳/۳۱۴.]

شرح الالفیه ابن الناظم

[نوشته شده در] سال ۷۴۲.

[الفیه منظومه‌ای است مشهور در نحو عربی که جمال‌الدین محمد بن عبدالله بن مالک طایبی جبایی درگذشته ۶۷۲ هـ. آن را در یک هزار بیت سروده است که خلاصه نیز نام دارد. بر این منظومه شرح‌های بسیاری نوشته‌اند که مشهورترین آنها شرحی است که فرزند سراینده بدرالدین محمد درگذشته ۶۸۶ هـ. آن را نوشته و به شرح ابن الناظم معروف گشته است.

بنگرید: کشف الظنون: ۱۵۱، ذریعه: ۱۳/۱۰۴.]

شرح الکافیة

[نوشته شده در] سال ۷۲۶.

[الکافیة کتابی است مشهور در نحو عربی از ابو عمرو و عثمان بن عمر مالکی از علمای معروف نحو عرب معروف به ابن الحاجب درگذشته ۶۴۶ هـ. است، که خود مؤلف آن را به نظم در آورده است.
بر این کتاب نیز همچون شافیه شرح‌های زیادی نوشته‌اند، شرح‌هایی نیز به فارسی و ترکی دارد و کسانی نیز آن را به نظم در آورده‌اند. رضی‌الدین محمد بن حسن استرآبادی درگذشته ۶۸۶ هـ. نیز شرحی بر الکافیة دارد که به گفته سیوطی بهترین شرح‌های آن می‌باشد. گویا این شرح همان شرح رضی‌الدین استرآبادی باشد.
بنگرید: کشف الظنون: ۲/۱۳۷۰-۱۳۷۶.]

۳۵۵ دیوان طغرای

از ۱-۸۱.

[دیوان اشعار بزرگی است از مؤیدالدین حسین بن علی بن محمد طغرای اصفهانی کشته شده در سال ۵۱۳ یا ۵۱۵ هـ. شاعر و وزیر سلطان مسعود سلجوقی. این دیوان در ترکیه به چاپ رسیده است.
ذهبی در سیر اعلام النبلاء: ۱۹/۴۵۴ تاریخ کشته شدن طغرای را در سال ۵۱۴ هـ. ذکر کرده، هم‌چنین بنگرید: البدایة و النهایة: ۱۲/۲۳۵، کشف الظنون: ۱/۷۹۸، هدیه العارفین: ۱/۳۱۱، معجم المطبوعات العربیة: ۱۲۴۱.]

وصیة النبی لعلى صلوات الله علیهما

آغاز: «یا علی إذا ركبت او لبست او أكلت...».

منتخب کشکول بهاء‌الدین عاملی

آغاز: «الحمد لله وحده و الصلاة على من لا نبی بعده... و بعد فانی لما وفقنی الله تعالی للوقوف على کتاب الکشکول للشیخ... البهائی‌العاملی...».
جلد نخست، نوشته شده در سال ۱۰۸۷، در ۲۱۷ برگ.
[الکشکول کتابی است معروف از بهاء‌الدین محمد بن حسین بن عبدالصمد حارثی عاملی درگذشته ۱۰۳۱ هـ.، دانسته نیست که این منتخب از کیست.]

الکمال، عبدالغنی

جلد یکم آن است.

[الکمال فی اسماء الرجال کتابی در رجال حدیث است که تقی‌الدین ابو محمد عبدالغنی بن عبدالواحد مقدسی جماعیلی حنبلی درگذشته ۶۰۰ هـ. از عالمان رجال حدیث و حافظان آن تألیف کرده، این کتاب در شرح حال راویانی است که اصحاب صحاح شش‌گانه اهل سنت از آنان در صحاح خود نقل حدیث کرده‌اند، و هنوز به صورت دست‌نویس است.

بنگرید: مختصر تاریخ ابن‌الدیبی: ۲۷۳، المستفاد من ذیل تاریخ بغداد: ۱/۱۲۶، سیر اعلام النبلاء: ۲۱/۴۴۳، معجم البلدان: ۲/۱۵۹، شذرات الذهب: ۴/۳۴۵].

ذخائر القصر فی تراجم ابناء العصر، ابن طولون

[شمس‌الدین محمد بن علی بن احمد بن خماریه بن طولون دمشقی درگذشته ۹۵۳ هـ.

بنگرید: الکواکب السائرة: ۲/۵۲، شذرات الذهب: ۸/۲۹۸].

البیان و التوضیح لمن اخرج له فی الصحیح وقد مس بضراب من التجربیح، احمد بن عبدالرحیم عراقی درگذشته سال ۸۲۶ هـ.

أمل الآمل

در سال ۱۰۸۷ نوشته شده.

انجام: «و قد فرغت من تألیفه فی اول جمادی الثانی (کذا) سنة ۱۰۹۷، حرره بیده مولفه محمد بن الحسن الحر العاملی». زیر عنوان کتاب نوشته شده: «کتبه بیده الفانیة حسن الحر العاملی سنة ۱۲۷۱».

[کتابی است در شرح حال علمای جبل عامل لبنان و دیگران نوشته محمد بن حسن بن علی بن محمد معروف به حر عاملی درگذشته ۱۰۳۳ هـ.، از علما و محدثین بزرگ شیعه و صاحب کتاب معروف وسائل الشیعه.]

الاکلیل فی انساب حمیر، ذات الیمن لله همدانی

جلد سوم آن است.

[کتابی است در ده مجلد در انساب و علوم دیگری چون نجوم و فلک و طبیعیات و طب، تألیف حسن بن احمد بن یعقوب همدانی‌یمنی معروف به ابن‌الحائک درگذشته ۳۳۴ هـ.

بخشی از این کتاب تاکنون به دست ما رسیده و مولر آن را تصحیح و به آلمانی ترجمه کرده و به چاپ رسانده است.

بنگرید: کشف الظنون: ۱/۱۴۴، هدیة العارفین: ۱/۲۶۹، الکنی والالقباب: ۱/۲۵۶، معجم المطبوعات العربیة: ۱/۷۳].

الدر المنتخب، ابن شحنه

[نام کامل کتاب الدر المنتخب فی تاریخ مدینه حلب منتسب به ابوالفضل محمد بن محمد ثقفی حلبی معروف به ابن الشحنه درگذشته سال ۸۹۰ هـ. است که گویا از او نباشد بلکه از ابوالیمن بن عبدالرحمن بترونی حنفی درگذشته ۱۰۴۶ هـ. است.

این کتاب را یوسف الیان سرکیس چاپ کرده و قبل از آن سال ۱۸۵۲ م. در اتریش و بخش جغرافیای سوریه را کریمر چاپ کرده، این کتاب نیز به زبان فرانسه ترجمه شده است.

بنگرید: معجم المطبوعات العربیة: ۱/۱۳۵ و ۵۲۶، الاعلام: ۲/۱۰۸ و ۱۹۶/۶ و ۵۱/۷].

مغازی، ابن اسحاق

در ۱۲۲ برگ.

[ابوعبدالله محمد بن اسحاق بن یسار مطالبی درگذشته ۱۵۰ یا ۱۵۱ هـ. کتاب السیر در زندگی پیامبر اسلام و المغازی در جنگ‌های ایشان معروف است.

بنگرید: فهرست ابن‌ندیم: ۱۰۵، معجم المطبوعات العربیة: ۲/۱۶۲۸].

سیره، ابن اسحاق

۲۵ برگ.

[ارجوع شود به متن قبلی.]

دیوان ابن معنوق، شهاب‌الدین موسوی حویزی

در ۹۰ برگ

[شهاب‌الدین احمد بن ناصر بن معنوق موسوی حویزی درگذشته سال ۱۰۸۷ هـ.

بنگرید: ذریعه: ۹/۲۹].

نسخه‌های عکسی

درگذشت راغب را ۳۲۲ هـ. ذکر می‌کند، که احتمالاً اشتباه چاپی باشد، محقق طباطبایی در نسخه خود این تاریخ را به ۵۰۲ هـ. تصحیح می‌کند. بنگرید: کشف الظنون: ۷۳۹/۱، هدیة العارفین: ۳۱۱/۱، ذریعه: ۹۵/۸، معجم المطبوعات العربیة: ۹۲۱/۱].

دیوان راجح حلّی

در ۲۱۱ برگ. [احتمالاً منظور ابوالوفاء راجح بن اسماعیل اسدی حلّی درگذشته ۶۲۷ هـ. باشد.

بنگرید: اعلام: ۱۰/۳].

نثر الدر:

جلد دوم است در ۱۳۰ برگ، کتابخانه دانشگاه دمشق از کتابخانه سلیمانیه شماره ۷۱۹ عکسبرداری شده.

[کتابی ادبی معروف در هفت جلد از ابوسعید منصور بن حسن بن حسین آبی، ادیب فاضل و وزیر مجد الدوله دیلمی، درگذشته ۴۲۱ یا ۴۲۲ هـ. یا بعد از ۴۳۲ هـ. این کتاب را نثر الدر نیز می‌نامند.

بنگرید: معجم البلدان: ۵۱/۱، معجم المؤلفین: ۱۲/۱۳، کشف الظنون: ۱۹۲۷، هدیة العارفین: ۴۷۳/۲، اعلام: ۲۹۸/۷، ذریعه: ۵۱/۲۴].

الأنوار، شمشاطی

در سال ۶۳۹ در ۲۰۵ برگ نوشته شده، از کتابخانه احمد ثالث، شماره ۲۳۹۲ عکسبرداری شده.

[ابوالحسن، علی بن محمد عدوی شمشاطی، از علمای قرن چهارم هجری، وی معاصر ابو اسحاق ندیم صاحب الفهرست بوده، و از او و کتاب الانوار در فهرست خود یاد می‌کند، بنابراین باید پس از ۳۷۷ هـ.، درگذشته باشد.

این کتاب ادبی است و مجموعه‌ای از اشعار است، زرکلی از آن به نام الانوار فی محاسن الانشعار یاد می‌کند.

بنگرید: فهرست ابن ندیم: ۱۷۱، اعلام: ۳۴۵/۴، ذریعه: ۴۱۲/۲].

الاسامی و الکنی، حاکم نیشابوری

در ۳۱۱ برگ، از کتابخانه ظاهریه و ازهریه شماره ۱۳۸ مصطلح الحرب ۱۳۸ و ۹۰۳۲ عکسبرداری شده.

[ابو احمد، محمد بن محمد بن احمد بن اسحاق کرایسی نیشابوری، معروف به حاکم کبیر، درگذشته ۳۷۸ هـ. و این غیر از حاکم نیشابوری صاحب مستدرک است.].

عقود الجمال، ابن الشعار

از نسخه کتابخانه اسعد افندی به شماره ۲۳۲۳ عکسبرداری شده. [اکمال الدین، ابوالبرکات، مبارک بن احمد بن حمدان موصلی معروف

الشافی فی الاخلاق، ابوجعفر، محمد بن موسی اردبیلی

[کتابی بدین نام و مؤلف در مآخذ کتابشناسی یافت نشد.]

سلوک العلماء، ابو عبدالله محمد اردبیلی

از نسخه کتابخانه ایاصوفیا به شماره ۱۳۵۸ عکسبرداری شده، وی «معیار المریدی» نیز دارد که در سال ۹۸۲ نوشته شده.

تنزیه خال المؤمنین معاویة بن ابی سفیان من الظلم والفسق

فی مطالبته بدم عثمان، ابوالحسین محمد بن محمد ابو یعلی ابن الفراء

در ۱۰ برگ.

[از علمای حنبلی کشته شده در سال ۵۲۶ هـ. است.]

عیون الأخبار

بخش‌های یکم و دوم و چهارم کتاب است.

[کتاب‌های زیادی بدین نام است، معروف‌ترین آنها نزد شیعیان عیون اخبار الرضا نوشته شیخ صدوق محمد بن علی بن بابویه قمی درگذشته ۳۸۱ هـ. می‌باشد، نوشته شده است.]

الانفصالات الاسلامیة و کشف شبه النصرانیة، سلیمان

بن عبدالقوی طوفی

از کتابخانه کوپربلی در استانبول به شماره ۷۹۵ در ۸۷ برگ عکسبرداری شده.

[حاجی خلیفه در کشف الظنون کتاب را به نام الانتصارات الاسلامیة فی دفع شبه النصرانیة یاد می‌کند، مؤلف از علمای حنبلی است و در سال ۷۱۰ هـ. درگذشته است.

بنگرید: کشف الظنون: ۱۷۴، الاعلام: ۱۲۸/۳، معجم المؤلفین: ۲۶۶/۴].

دافع الأوهام: شرح کتاب ریاضة الافهام فی لطیف الکلام، احمد

بن یحیی بن مرتضی

در ۶۸۰ برگ است، از کتابخانه موکلیه به شماره ۱۰۰ کلام عکسبرداری شده است.

[مؤلف از علمای معروف زیدیه است که در ۸۴۰ هـ. درگذشته. شیخ آقا بزرگ نام کتاب را دامغ الأوهام... ذکر کرده است.

بنگرید: هدیة العارفین: ۱۲۵/۱، ایضاح المکنون: ۶۰۴/۱، ذریعه: ۴۳/۸ و ۴/۱۶].

درة التأویل و غرة التنزیل فی الآیات المتشابهة و المکررة، راغب

از کتابخانه اسعد افندی شماره ۱۷۶، در ۱۰۷ برگ عکسبرداری شده.

[حسین بن محمد بن مفضل معروف به راغب اصفهانی درگذشته ۵۰۲ یا ۵۰۳ هـ. شیخ آقا بزرگ این کتاب را در الذریعة آورده ولی تاریخ

- شعب الاناث و حسین الاسد، نشر مؤسسة الرسالة، بیروت، سال ۱۴۱۳، چاپ نهم، ۲۳ جلد.
۱۰. شذرات الذهب فی اخبار من ذهب، عبدالحی بن عماد حنبلی (۱۰۸۹ هـ)، انتشارات قدسی، قاهره، سال ۱۳۵۰، ۸ جلد.
۱۱. طرائف المقال فی معرفة طبقات الرجال، علی اصغر بن محمد شفیع جاپلقی بروجردی (۱۳۱۳)، تصحیح مهدی رجایی، نشر کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، قم، سال ۱۴۱۰ هـ، چاپ اول، ۲ جلد.
۱۲. الغدیر فی الكتاب و السنة و الأدب، عبدالحسین امینی (۱۳۹۲)، نشر دار الكتاب العربی، بیروت، سال ۱۳۷۹ هـ، ۱۲ جلد.
۱۳. الفهرست، منتجب الدین علی بن بابویه رازی (قرن ۶ ق) تصحیح جلال الدین محمد ارموی، به کوشش محمد سامی، نشر کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، قم، سال ۱۳۶۶ ش.
۱۴. الفهرست، محمد بن اسحاق وراق معروف به ابن ندیم (۴۳۸ هـ)، تصحیح رضا تجدد.
۱۵. کشف الحجب و الأستار عن اسماء الكتب و الاسفار، اعجاز حسین کنتوری (۱۲۸۶)، کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، قم، سال ۱۴۰۹، چاپ دوم.
۱۶. کشف الظنون عن اسماء الكتب و الفنون، حاجی خلیفه بغدادی (۱۰۶۷ هـ)، نشر دار احیاء التراث العربی، بیروت، در ۲ جلد.
۱۷. الکنی و الألقاب، شیخ عباس قمی (۱۳۵۹)، ۳ جلد.
۱۸. المختصر المحتاج الیه من تاریخ ابن الدبیشی، شمس الدین محمد بن احمد ذهبی (۷۴۸ هـ)، تصحیح مصطفی عبدالقادر عطا، نشر دارالکتب العلمیة، بیروت، سال ۱۴۱۷، چاپ اول.
۱۹. المستفاد من ذیل تاریخ بغداد، احمد بن ابیک حسامی معروف به ابن الدمیاطی (۷۴۹ هـ)، تصحیح مصطفی عبدالقادر عطا، نشر دارالکتب العلمیة، بیروت، سال ۱۴۱۷ هـ، چاپ اول در ۲ جلد.
۲۰. معجم البلدان، یاقوت بن عبدالله حموی (۶۲۶)، نشر دار احیاء التراث العربی، بیروت، سال ۱۳۹۹ هـ، ۵ جلد.
۲۱. معجم رجال الحدیث، ابوالقاسم موسوی خویی (۱۴۱۳ هـ)، تصحیح گروه تحقیق، سال ۱۴۱۳، چاپ پنجم، ۲۴ جلد.
۲۲. معجم المطبوعات العربیة، یوسف البیان سرکیس (۱۳۵۱) نشر کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، قم، سال ۱۴۱۰ هـ، ۲ جلد.
۲۳. معجم المؤلفین، عمر رضا کحالة، نشر دار احیاء التراث العربی، ۱۲ جلد.
۲۴. مکتبة العلامة الحلی، عبدالعزیز طباطبایی (۱۴۱۶ هـ)، نشر مؤسسة آل البيت، قم، ۱۴۱۶، چاپ اول.
۲۵. نزهة الخواطر و بهجة المسامع و المناظر، عبدالحی بن فخرالدین حسنی، تصحیح محمد عبدالمعید خان، نشر دائرة المعارف عثمانی، حیدر آباد دکن، سال ۱۹۶۲ هـ، چاپ دوم، ۵ جلد.
۲۶. النور السافر عن أخبار القرن العاشر، عبدالقادر بن عبدالله العیدروس (۱۰۳۸ هـ)، نشر دارالکتب العلمیة، بیروت، سال ۱۹۸۵ م، چاپ اول.
۲۷. نهج البلاغة عبر القرون، عبدالعزیز طباطبایی (۱۴۱۶)، نسخه خطی.
۲۸. هدیة العارفین فی اسماء المؤلفین و آثار المصنفین، اسماعیل پاشابغدادی (۱۳۳۹ هـ)، نشر دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۲ جلد.

به ابن شعّار درگذشته ۶۵۴ هـ. نام کامل کتاب عقود الجمال فی شعراء هذا الزمان است که زندگینامه شعرائی زمان خود را به ترتیب حروف در آن آورده و در ده جلد است، از این کتاب به نام قلائد الجمال فی فرآند شعراء هذا الزمان نیز یاد می‌شود.

محقق طباطبایی در کتاب خود نهج البلاغه عبر القرون به این نسخه اشاره کرده و یاد آور می‌شود که فواد سرگین از این نسخه که به خط مؤلف است و در کتابخانه اسعد افندی سلیمانیه به شماره ۲۳۲۵ نگهداری می‌شود عکسبرداری کرده و دانشکده تاریخ علوم عربی و اسلامی در فرانکفورت آلمان در سال ۱۴۱۰ هـ / ۱۹۹۰ م. آن را منتشر می‌کند.]

کتاب الامامة و الرد علی الرافضة، ابونعیم اصفهانی

از نسخه کتابخانه کوپربلی به شماره ۱۶۱۷ عکسبرداری شده.

[احمد بن عبدالله بن احمد بن اسحاق، معروف به ابونعیم اصفهانی، درگذشته ۴۳۰ هـ. است.]

یتیمه الدهور، ابوالحسین احمد بن حسین بن علی مغربی

از نسخه قرن هشتم که در کتابخانه نور عثمانیه به شماره ۴۳۷۴ می‌باشد در ۵۵ برگ عکسبرداری شده است.

پانویس:

۱. برای آشنایی با این آثار رجوع شود به کتاب خود ایشان: الغدیر فی التراث الاسلامی.

منابع:

۱. الاعلام، خیرالدین زرکی (۱۴۱۰)، نشر دارالعلم للملایین، بیروت، چاپ پنجم، ۸ جلد.
۲. امل الامل، محمد بن حسن حر عاملی (۱۱۰۴)، تصحیح احمد حسینی، نشر مکتبة الأندلس، بغداد، ۱۴۰۴ هـ، ۲ جلد.
۳. ایضاح المکتون فی الذب علی کشف الظنون، اسماعیل پاشابغدادی (۱۳۳۹)، نشر دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۲ جلد.
۴. بحر الأنوار الجامعة لدرر اخبار الأئمة الاطهار، محمد باقر مجلسی (۱۱۱۰ هـ)، نشر مؤسسة الوفاء، بیروت، سال ۱۴۰۳ هـ، چاپ دوم، ۱۱۰ جلد.
۵. البداية و النهاية، ابوالفداء اسماعیل بن کثیر دمشقی (۷۷۴ هـ)، تصحیح علی شیری، نشر دار احیاء التراث العربی، سال ۱۴۰۸ هـ، چاپ اول، ۱۴ جلد.
۶. تهذیب الکمال فی اسماء الرجال، جمال الدین یوسف مزی (۷۴۲)، تصحیح بشار عواد معروف، نشر مؤسسة الرسالة، بیروت سال ۱۴۰۶ هـ، چاپ چهارم، ۳۵ جلد.
۷. جامع الرواة و ازاحة الاشتباهات عن الطرق و الأسناد، محمد بن اردبیلی (۱۱۰۱)، نشر محمدی، قم، ۲ جلد.
۸. الذریعة الی تصانیف الشیعة، آقابزرگ تهرانی (۱۳۸۹)، نشر دارالاحیاء، بیروت، سال ۱۴۰۳ هـ، ۲۶ جلد.
۹. سیر اعلام النبلاء، شمس الدین محمد بن احمد ذهبی (۷۴۸)، تصحیح